

MAKLÁRI LÁSZLÓ

BŰNCSELEKMÉNNYEL OKOZOTT KÁR

BEVEZETÉS

A büntetőjogi és a polgári jogi felelősségi rendszer közötti, már ismert különbségek¹ feltárásán kívül jelen tanulmány célja elsősorban az alábbi kérdések megválaszolása:

Bűncselekménnyel okozott kár megtérítésének kötelezettsége alól mentesülhet-e az elkövető, ha büntetőjogi felelősségét már jogerősen megállapították, vagy ez automatikusan magában hordozza az okozott kár megtérítéséért fennálló kötelezettséget?

Ha mentesülhet, akkor milyen szabályok alapján? A kártérítési kötelezettség alóli mentesítés egyúttal a károkozó ártatlanságát jelentené?

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény – továbbiakban Pp. – 4. § (1) bekezdése szerint a bíróságot határozatának meghozatalában más hatóság döntése vagy a fegyelmi határozat, illetve az azokban megállapított tényállás nem köti. Ez alól a (2) bekezdés teremt kivételt, amely szerint, ha jogerősen elbírált bűncselekmény vagyoni jogi következményei felől polgári perben kell határozni, a bíróság a határozatában nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el a terhére rótt bűncselekményt. Azt, hogy mely esetekben kerülhet sor ilyen polgári per lefolytatására, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény – továbbiakban Be. – rendelkezései határozzák meg. Eszerint a magánfél a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett. A rendelkezés célja egyértelmű: a bűncselekménnyel okozott kár minél gyorsabban megtérüljön, valamint az, hogy költség- és időtakarékosági szempontokból kifolyólag ne kelljen két eljárást lefolytatni olyan kérdésben, amely a bűn-

tetőeljáráásban is elintézhető. Az esetek többségében a büntető bíróság az igényt egyéb törvényes útra utasítja, azaz a követelés a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező polgári peres bíróság előtt érvényesíthető. Ez részben az új Be. szabályainak köszönhető, ugyanis a polgári jogi igény elutasítására csak akkor kerülhet sor, ha a követelés polgári anyagi jogi feltételei nem állnak fenn. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a polgári jogi igényt érdemben elbíráló – annak helyt adó, illetve azt elutasító – rendelkezés minden esetben res iudicata-t teremt, és a polgári perben történő ismételt előterjesztése a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását vonhatja maga után². Azonban a polgári jogi igényről érdemben határozó büntetőbíró nem feltétlen vállal fel egy olyan döntést, amely a polgári jogi szabályok, a polgári peres bírói gyakorlat és a vonatkozó polgári bírósági határozatok magas szintű ismeretét igényli. Egyéb iránt nem is várható el, hogy a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságának kérdésében a határozathozatal ideje emiatt ésszerűtlenül elnyúljon.

Fenti kérdések eldöntése érdekében elengedhetetlennek mutatkozik a vonatkozó – nem túl egységes – bírói gyakorlat ismertetése, a károsultat érintő, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényen – továbbiakban Ptk. – kívüli egyéb releváns jogszabályok, az ún. „jogalkotói kedvezmények” bemutatása. A kissé félreérthető fenti elnevezés indokát az adja, hogy ezen jogszabályok egyértelmű célja a sértett vagy károsult lehető legkedvezőbb helyzetbe hozása. A jogalkotó által biztosított előnyök azonban önmagában nem vezethetnek oda, hogy az elkövető vagy a károkozó polgári jogi felelősség alóli mentesülésének lehetőségét automatikusan elveszítse.

Ezt követően bemutatásra kerülnek a polgári jog által értékelt és egyben szabályozott felelősséget kizáró vagy korlátozó jogintézmények (kárenyhítési kötelezettség, károsulti beleegyezés, jogos védelem, végszükség – szükséghelyzet, belátási képesség – kóros elmeállapot), párhuzamba állítva annak büntetőjogi szabályaival, hasonlóságaival és különbségeivel.

Természetesen nem maradhat ki a felelősségi elemek – kár, felróhatóság, okozati összefüggés, jogellenesség – polgári jogi és büntetőjogi összevetése sem. A dolgozat ezen részében ismertetem a károkozó és károsult személyével kapcsolatos jogilag releváns kérdéseket és a gyakorlatban rendkívül nagy jelentőséggel bíró, bizonyítási teherre és kamatfizetési szabályokra vonatkozó rendelkezéseket is, természetesen a bűncselekménnyel okozott kár jellegzetességeiből eredő esetleges eltérésekre figyelemmel.

Mindenképpen szükségesnek tartom bemutatni a gyakorlatban megjelenő, a károsultakat legjobban érdeklő, elsődleges kérdéseket. Ennek keretében ismertetem a házastárs és a vezető tisztségviselő speciális felelősségére vonatkozó szabályokat és az egyes biztosítási típusokra vonatkozó kérdéseket is. A valóságban, ha valakinek bűncselekménnyel kárt okoznak, az a legfontosabb, hogy kára mindeképpen megtérüljön. Ennek a „de ki fogja ezt nekem megfizetni” színdrómának a kezeléséhez ismerni kell a vonatkozó családjogi szabályokat, amelyek a házastárs adósságaiért való felelősségre vonatkoznak, és a Ptk. biztosításra vonatkozó rendelkezéseit is, ha netán az érintett autóját lopják el, betörnek a lakásába, vagy éppen balesettel – netán szándékosan – testi épségét megsértik. Ugyanilyen jellegű a probléma, ha valakinek egy cég nevében eljáró, képviseleti joggal rendelkező vezetője okoz kárt. Azt kell eldönteni, hogy perelhető-e maga a társaság, ha nem akkor hol, mi alapján húzható meg a határvonal a két személy felelőssége között. A temetési költségek kérdése is teljesen gyakorlati jellegű, ugyanis joggal merül fel az örökösökben a kérdés, hogy a bűncselekmény következtében elhunyt örökhagyó temetésének költségeit át tudják-e hárítani az elkövetőre, vagy a hagyatéki tartozások körében értékelve azokért kizárólag ők felelnek.

A kérdés másik oldalról – azaz felmentő ítélet esetén történő kárigény-érvényesítés – való vizsgálata is elgondolkodtató, hasznos, ezért ez is részét képezi jelen tanulmánynak.

I. A BÍRÓI GYAKORLAT

A bevezetésben már idézett Pp. 4.§ (2) bekezdése ún. negatív kötőerőt teremt a polgári perben hozandó ítélet vonatkozásában a büntető ítélethez képest.

A Legfelsőbb Bíróság BH 1996.155. szám alatt közzétett határozata szerint a büntető ítéletnek nem csak a rendelkező részét, hanem a bűnösséget megalapozó tényállását sem lehet a polgári perben vitássá tenni. Ezen jogértelmezés háttérében az a logikai feltevés áll, hogy a polgári per során kialakított eltérő, vagy ellentétes ténymegállapítás a bűnösség kérdésére is kihatna, melynek következtében a negatív kötőerő lazulna, vagy esetleg meg is szűnne. Véleményem szerint ennek az álláspontnak a töretlen alkalmazása, a Pp. 4.§ (2) bekezdés ilyen „szűk értelmezése” szükségtelenné tenné a polgári peres eljárás lefolytatását, annak csupán a kártérítés összege szempontjából lehetne jelentősége, ugyanis a már megállapított és elfogadott tényállás alapján a kártérítési felelősség fennállása biztosra vehető.

A bírói gyakorlatot meghatározó másik, a fentitől eltérő Legfelsőbb Bírósági határozat³ szerint a büntető ítéletben megállapított tényállás a polgári peres bíróságot nem köti, ezért nincs akadálya annak, hogy a per során felmerült valamennyi bizonyíték – így a büntetőeljárás tartalma – figyelembevételével a büntető bíróságtól eltérő tényállást állapítson meg. A Pp. 4.§ (2) bekezdésének ilyen irányú – fenti indokolással ellentétes – „tág értelmezését” az az egyszerű és életszerű helyzet magyarázza, hogy a polgári peres eljárásban és büntetőeljárásban elhangzott nyilatkozatok, feltárt bizonyítékok, adatok összevetését követően megállapított tényállás nem lehet iratellenes, ha az egyik fél megfelelő indokát adja annak, hogy miért tért el a büntetőeljárás során tett előadásaitól a polgári per során.

Látható, hogy ebben az esetben a Legfelsőbb Bíróság nem foglalkozott azzal a merev – véleményem szerint nem tartható – kérdéssel, hogy az eltérő tényállás kialakítása kihatással lehet a bűnösség megállapítására. Ezt az álláspontot erősíti egyébként a

Legfelsőbb Bíróság EBH 2005. 1257.⁴ szám alatt közzétett határozata is. Ennek oka a fentiekén túl az alábbiakban keresendő.

Tételezzük fel, hogy a sikkasztás miatt jogerősen elítélt vádlott ellen a károsult fizetési meghagyásos eljárás keretében követeléssel lép fel kára megtérítése érdekében, ami ellen a leendő alperes ellentmondással él. A részletes kereseti kérelem hiányából eredő gyakorlatnak megfelelően az ellentmondás mindössze annyit tartalmaz, hogy a követelést a kötelezett nem ismeri el. Felmerül a kérdés, hogy ezek után a bíróság a tárgyalási időköz során beszerzett büntetőeljárási iratok alapján kitűzött első tárgyaláson, amit az alperes elmulaszt és a felperes pusztán keresetét – fizetési meghagyását – fenntartja, érdemi határozatot hozhat-e vagy sem. Az első álláspont elfogadása esetén minden további nélkül, ugyanis az alperes meghallgatása sem vezethet más tényállás kialakításához. A második álláspont szerint is megteheti ezt, de legalább a lehetősége meg van arra, hogy a tárgyalás halasztását követően alperest meghallgassa és eltérő tényállás esetén talán a kártérítési felelősség alól mentesítse.

További érvként hozható fel a tágabb értelmezés mellett, hogy azokban az esetekben, amikor a bűnösséget közvetlen bizonyíték helyett olyan közvetett bizonyítékokra alapítják, amelyek együtt zárt logikai egységet alkotnak – rendkívül megnövelve a bírói mérlegelés szerepét, kitolva annak határát –, a jelenleg igen beszűkített rendkívüli jogorvoslati rendszer mellett méltányolható igényként jelentkezhet azon törekvés, ami lehetővé teszi egy eltérő tényállás kialakítását a polgári perben.

II. „JOGALKOTÓI KEDVEZMÉNYEK”

1./ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény rendelkezései szerint a bűncselekményt, testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt elszenvedett áldozat kárenyhítésre jogosult. Ennek keretében az állam által fizetett kárenyhítést főszabály szerint egy összegben vagy havi járadékként kell fizetni. Az áldozat csak a bűncselekmény következtében bekövetkezett vagyoni kárának eny-

hítését kérheti. Az állam általában nem a teljes kárt téríti meg, hanem annak csak egy részét. A járadékot a sértett keresőképtelensége és az áldozatnak a keresőképtelenség eredményeképpen bekövetkező jövedelemcsökkenése alapozza meg. A járadék jogosultja nemcsak a sértett lehet, hanem a vele egy háztartásban élő hozzátartozók és azok is, akiknek eltartására köteles volt. A kárenyhítés iránti kérelem felől a Fővárosi Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatának önálló szervezeti egysége hoz döntést. Megjegyzendő, hogy abban az esetben, ha jogerős bírósági határozat az áldozat részére kártérítésként járadékot állapított meg, a járadék folyósítását meg kell szüntetni.

2./ A költségmentesség alkalmazásáról a bírósági eljárásban megnevezésű 6/1986. (VI. 26.) IM rendelet 2. § (1) bekezdése h) pontja szerint a feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül költségmentesség [tárgyi költségmentesség, Pp. 84. § (3) bekezdés] illeti meg a bűncselekménnyel a személy életében, testi épségében vagy egészségében okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítése során.

Ezen jogalkotói kedvezmények, könnyítések célja a bűncselekmény elkövetése során a károsult személy tehermentesítése és a lehető legkedvezőbb helyzetbe hozása. Ezek azonban nem kelthetik azt a téves benyomást, ami szerint a sértett, károsult pernyertessége szinte biztosra vehető, kizárva a lehetőségét a mentesülésnek⁵. Ilyen irányba mutató rendelkezéseket találhatunk a Ptk. szabályai között is. Ide tartozik például a 314. § (1) bekezdése – amely szerint a szándékosan, súlyos gondatlansággal, vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződészegésért való felelősséget érvényesen nem lehet kizárni – és a 342.§ (1) bekezdése, amely tiltja az olyan szerződéses kikötést, ami a szándékos vagy súlyos gondatlanságból eredő károkozásért, az életben, a testi épségben, az egészségben okozott károsodásért, továbbá bűncselekmény következményeiért való felelősséget előre korlátozza vagy kizárja. Ide sorolható az elévülésre vonatkozó azon különleges szabály is, amely szerint a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló követelés öt évnél rövidebb idő alatt nem

évülhet el, sőt a követelés öt éven túl sem évül el, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül. A Ptk. 339.§ (2) bekezdése viszont a fentiekkel ellentétben lehetővé teszi a bíróság számára, hogy a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítse. Jelen szabály gyakorlati jelentősége azonban a mai bíráskodásban elenyésző, szinte nulla.

Bűnösség megállapítása esetén fellépő megtérítési kötelezettség alól történő mentesítéssel szemben fennálló eljárásjogi és elvi alapvetések tisztázását követően áttekintjük, hogy melyek azok az anyagi jogi szabályok, amelyek a kártérítési felelősség alól történő mentesüléshez vagy annak mérsékléséhez vezethetnek.

III. A PTK. RENDELKEZÉSEI

Véleményem szerint a következő rendelkezések alkalmasak lehetnek arra, hogy a bűncselekmény elkövetéséért jogerősen elítélt személy a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése alól mentesüljön, vagy legalább helytállási kötelezettsége összegszerűségében mérséklődjön.

A./ Kárenyhítési kötelezettség

Mindenekelőtt meg kell vizsgálni, hogy a károsult eleget tett-e a 340.§ (1) bekezdésében meghatározott kárenyhítési kötelezettségének. A Ptk. idézett szabálya szerint nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból ered, hogy a károsult a kár elhárítása és csökkentése érdekében nem úgy járt, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A sértetti közrehatást az esetek többségében a büntetőeljárásban is figyelembe veszik enyhítő körülményként. Ebből következően elméleti szinten levonható az a következtetés, hogy a büntetőügyben is már értékelt körülmények a polgári jogi igény elbírálása szempontjából külön értelmet nyernek, azok kármegosztáshoz vezethetnek. „A kármegosztásra a Ptk. 340. §-ának (1) bekezdése ad lehetőséget. Azt, hogy a károsultnak a károkozásban való közrehatása milyen mérvű, a bíróság mindig az adott tényállás mellett, az eset minden körülményére figyelemmel,

a károsult részéről az adott helyzetben általában elvárható magatartás figyelembevételével állapítja meg.”⁶

A gyakorlatban azonban meg kell különböztetni a kártérítés szempontjából a gondatlan és a szándékos bűncselekményeket.

Kérdés: A szándékos bűncselekmény tettese hivatkozhat-e egy kártérítési perben arra, hogy a sértett nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható? Kicsit konkrétabban azt kell eldönteni, hogy az elkövető szándékossága, tudatállapota (magatartása következményeinek kívánása vagy az azokba történő belenyugvása) kizárja-e a károsulti közrehatás lehetőségét, annak „szankcionálását”.

A Legfelsőbb Bíróság BH 1976. 25. szám alatt közzétett határozatában megállapította, hogy a szándékos bűncselekménnyel okozott kár megtérítése esetén nincs helye kármegosztásnak azon az alapon, hogy a károsult mulasztása a bűncselekmény elkövetését megkönnyítette. Az irányadó tényállás szerint a gépkocsivezetői beosztásban dolgozó alperes 1970. december végén ellopta a szövetkezet szállítási üzemágának fejbélyegzőjét és annak felhasználásával a felperes különböző kútjainál 304.960,- Ft értékben üzemanyag-jegyeket vásárolt, majd azokat felhasználva, az üzemanyagot értékesítette. A felperes keresetében kárát összesen 316.858,- Ft-ban határozta meg, s az alperest a Ptk. 339. § (1) bekezdésben foglaltak alapján ennek az összegnek, valamint járulékainak a megfizetésére kérte kötelezni. Az alperes beismerte a kereseti tényállításokat és a követelés jogszerűségét is elismerte. A marasztalásnál azonban annak figyelembevételét kérte, hogy munkáltatója huzamosabb időn át nem intézkedett az eltűnt bélyegző megsemmisítése, illetőleg érvénytelenítése iránt, s ezzel a mulasztásával maga is hozzájárult ahhoz, hogy az ellopott bélyegzővel hosszabb időn keresztül, sorozatosan követhetett el bűncselekményeket. Az indokolás szerint az tény, hogy a felperes alkalmazottai az ügyviteli utasítások szigorú megtartásával legalábbis megnehezíthették volna az alperes terhére megállapított bűncselekmények elkövetését. Viszont a felperes kárát az alperes szándékos bűncse-

lekmény elkövetésével okozta, s ily módon a társadalmi tulajdon sérelmére különösen nagy kár következett be. Ilyen esetben a károsult terhére eső az a mulasztás, amely a szándékos bűncselekmény elkövetését lehetővé tette, vagy megkönnyítette, a Ptk. 340. §-ában foglalt rendelkezések helyes értelmezése mellett a károsult és a károkozó vonatkozásában kármegosztás alapjául nem szolgálhat.

Ellentétben a fenti jogesetben elfoglalt, véleményünk szerint már meghaladott legfelsőbb bírósági állásponttal, nem lehet általános jelleggel, kategórikusan kizárni a kármegosztás lehetőségét szándékos károkozás esetén sem. Nem vitatva a fenti konkrét tényállásra vonatkozó döntés helyességét, el tudunk képzelni olyan esetet, ahol a szándékosság ellenére igenis vizsgálni kell a károsult felróhatóságát. Elvont esetet feltételezve képzeljük el, hogy a szomszédom szándékosan felgyújtja a házamat, én pedig nem teszek semmit a tűz eloltása érdekében azért, mert bízom a biztosító helytállási kötelezettségében, illetve már ügyis szándékomban állt elköltözni (részben a rossz szomszédi viszony miatt).

Természetesen „az adott helyzet” és az „általában elvárhatóság” határt szab a kármegosztás szükségtelen alkalmazásának, teljesen abszurd lenne ugyanis, ha egy tolvaj azzal védekezhetne, hogy „a károsult hagyta nyitva a pénztárcáját...” vagy hogy „a károsult nem zárta be a bejárati ajtót”.

B./ Károsult beleegyezése

A Ptk. 342.§ (2) bekezdése – mely szerint nem jár kártérítés, ha a kárt a károsult beleegyezésével okozták, és a károkozás társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet – polgári jogi szempontból nem tartalmaz „többlet-kimentési” lehetőséget a károkozó számára, ugyanis a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény – továbbiakban Btk. – kommentárja szerint a sértetti beleegyezés – a kiemelkedő súlyú cselekmények kivételével – büntethetőségi akadályt képez. Klasszikus példái ennek a szabálynak a sporttevékenység során megvalósult károkozások és az orvosi tevékenységgel, műtéttel⁷ kapcsolatban bekövetkezett károk esetei. Nyilvánvaló, hogy a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságának

szempontjából a bíróság nem azt vizsgálja, hogy a vádlott úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, sokkal inkább azt, hogy a foglalkozás szabályait megszegte-e, szándéka a sérülés okozására irányult-e... etc. Ez azonban nem feltétlenül elég a két felelősségi forma elválásához, azaz felmentés esetén kártérítésre kötelezéshez vagy fordítva.

Erőltetett, a valóságtól elrugaszkodó példák kreálása nem célom, ezért csak elméleti szinten tartom elképzelhetőnek, hogy károsulti beleegyezés esetén a büntetőjogi felmentés ellenére a károkozót kártérítésre kötelezzék. Abban az esetben, ha a polgári bíróságot nem köti a büntető bíróság által már megállapított tényállás, akkor az idézett jogszabályhelyek más tartalommal is megtölthetők, aminek eredményeképpen „látszólag ellentétes” ítélet születhet.

C./ Jogos védelem

Ugyanez a helyzet a Ptk. által szabályozott jogos védelmi helyzettel⁸ is, ugyanis ezt a jogintézményt is ismeri a Btk.⁹ azt büntethetőséget kizáró okként szabályozva. A jogintézmény megítélése azonban a két jogszabályban nem egyforma. A polgári jog – ellentétben a büntetőjogi megoldással – ugyanis nem biztosít mentességet annak, aki a jogos védelem arányossági követelményből eredő határait ijedtségből, vagy menthető felindulásból túllépi. Nem mentesül a kártérítési kötelezettség alól a „túllépő”, vagy aki csak a vélt sérelmét kívánja elhárítani, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne lehetősége felelősségének kizárására, közelítve ezzel a polgári jogi fogalmat a büntetőjogi szabályozáshoz. A jogos védelem határainak túllépése jogellenes magatartás, amelynek menthetőségét a felróhatóság körében kell értékelni. A Legfelsőbb Bíróság a BH 2001. 574. szám alatt közzétett határozatában nem állapította meg alperes kártérítési felelősségét, amikor a házastársával való dulakodást, a szóbeli fenyegetést, a három személy fenyegető fellépését, az ablakok betörését és a gázspray alkalmazását követően a védekezés szükséges mértékét jogos védelmi helyzetben túllépte. A bíróság által megállapított tényállás szerint, a büntetőügyben hozott ítélet megállapításait elfogadva, az alperes 1997. július 19-én egy vascsővel fejen ütötte az I. r. felperest, aki ettől nyílt koponyatörést és

agyzúzódást szenvedett, maradandó egészségkárosodása folytán önmaga ellátására képtelenné vált. Az alperes a felperesek jogtalan támadásának elhárításakor a szükséges védekezés mértékét túllépte ugyan, azonban a támadást kezdeményező felperesek hozták létre azokat a feltételeket, amelyek mellett az alperes félelmében nem ismerte fel az elhárítás szükséges mértékét, ezért felróhatósága nem állapítható meg, és ezáltal a felperesek kárának megtérítésére nem kötelezhető.

Tegyük fel, hogy a büntetőbíróság mérlegelési jogkörében eljárva nem találja elfogadhatónak a jogos védelemre hivatkozást, ezért a vádlott bűnösségét megállapítja. Felmerül a kérdés: megállapíthatja-e a polgári bíróság, hogy a Ptk. szerint a vádlott – alperes jogos védelmi helyzetben volt-e? A „szűk értelmezéssel” egyet értő személyek biztosan elvetik ezt a lehetőséget, míg a „tágabb értelmezést” elfogadják ezt nem tartják kizártnak.

D./ Szükséghelyzet – végszükség

A Ptk 107. § (1) bekezdése szerint a másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély (szükséghelyzet) esetében a tulajdonos köteles tűrni, hogy dolgát a szükséghelyzet megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják, illetőleg abban kárt okozzanak. A jogalkotó korlátozza a tulajdonos tűrés kötelezettségét, feltételként határozza meg, hogy a fenyegető kár mértéke jelentősen meghaladja az okozott károkat. A kártalanításra és kártérítésre köteles személyek elkülönülnek. A szükséghelyzetbe került személytől kártalanítás, a szükséghelyzet megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozótól kártérítés követelhető. A büntetőjogi végszükség megállapításának is objektív feltétele a saját vagy más életét, testi épségét, vagyonát – „személyét és javait” – közvetlenül fenyegető helyzet, és a más módon el nem hárítható veszélyhelyzet. A büntetőjogi kedvezmény – szemben a fenti polgári jogi szabályokkal – közvetlenül a kár okozóját illeti, aki a saját, illetőleg a mások személyét vagy javait menti. Az ijedtségből, vagy felindulásból történő túllépésnek polgári jogi szempontból általában nincs jelentősége,

azonban a jogos védelem tárgyalásakor már említett felróhatósági kérdés vizsgálata analogikus mintára itt sem elhanyagolható.

E./ Több károkozó

Más a helyzet többes elkövetés, társtetteség – közös károkozás esetén. Ez büntetőjogi szempontból lehet súlyosbító vagy minősítő körülmény, míg a károkozók a Ptk. szerinti helytállási kötelezettsége a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg. A polgári bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását, és a károkozókat közrehatásuk arányában is marasztalhatja, ha

a) ez a kár megtérítését nem veszélyezteti, és tetemesen nem is késlelteti, vagy

b) a károsult maga is közrehatott a kár bekövetkeztében, vagy igénye érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.

A jogalkotó nem határozza meg a „közrehatás” fogalmát. Ennek a hiánynak a pótlására született a 37. számú Polgári Kollégiumi Állásfoglalás, amely szerint a „közrehatás” arányának megállapításánál azt kell vizsgálni, hogy az egyes károkozók magatartása (tevékenysége vagy mulasztása) milyen mértékben hatott közre a kár bekövetkeztében. A felróhatóság vizsgálata – tekintettel a kártérítés általános szabályaira – elengedhetetlen. A nagyobb mértékű felróhatóság – fogalmából eredően – nagyobb mértékű közrehatást jelent.

Látható tehát, hogy közös károkozás esetén nem csak a helytállási kötelezettség mértéke differenciálható, mérsékelhető, hanem meghatározott feltételek fennállása esetén az még a mentesüléshez is vezethet. A közrehatás aránya nulla például, ha egy úttesten heverő embert, egymástól függetlenül két különböző autó is elgázol, és mindkét gázolás önmagában is halált okozott volna. Kártérítés csak akkor nem jár, ha a kár a felróható károsító magatartástól függetlenül is bekövetkezett volna.

Attól függetlenül tehát, hogy felbujtóként, bűnsegédként vagy esetleg társtettesként kerül valaki alperesi pozícióba, kártérítési

felelőssége alapesetben egyetemleges és csak a kivételek fennállása esetén mentesül.

Természetesen a gyakorlatban nehezen elképzelhető, hogy több elkövető esetén a fenti szabályok alkalmazásával az egyikük kedvezőbb helyzetbe kerüljön, sőt. Az is előfordulhat, hogy a bűncselekmény elkövetőjével egyetemlegesen felel a Ptk. 339.§ (1) bekezdés ill. 344.§ (1) bekezdés alapján egy harmadik, a bűncselekmény elkövetésében részt nem vevő személy. Ilyen esetet dolgoz fel a Legfelsőbb Bíróság EBH 2000. 199. szám alatt közzétett elvi határozata. Az irányadó tényállás szerint *„a később csalás és közokirat-bamisítás miatt elítélt személyek a perbeli ingatlan tulajdoni lapjának másolatát egy idegen személyi igazolvány adatainak a felhasználásával megbamisították, majd ezt a tulajdoni lapot a földhivatalnál lévő eredetivel ismeretlen módon kicserélték, vagy kicseréltették. A bamisított tulajdoni lap szerint öröklés jogcímén az a G. I. lett az ingatlan tulajdonosa, akinek az eltűnt személyi igazolványát az elkövetők – a fénykép kicserélése után – felhasználták. Ezután a magát G. I-nek kiadó S. Gy. 1993. május 27-én 7.150.000 forintért eladta az ingatlant a tulajdoni lap adataiban bízó felperesnek. A szerződésben meghatározott visszavásárlási jog miatt érdeklődő felperes utóbb az igazi G. I-től megtudta, hogy nevezett soba nem volt az ingatlan tulajdonosa”.*

Az eljáró bíróságok álláspontja szerint a földhivatalnak a mentesüléshez azt kellett volna bizonyítania a kárfelelősség általános feltételeiből [Ptk. 339. § (1) bek.] következően, hogy az eredeti tulajdoni lapnak a meghamisítással történt kicserélésének megakadályozása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt. Megállapították továbbá, hogy a földhivatal súlyosan megsértette jogszabályi kötelezettségét, a közhitelesség elvét, hozzájárulva ezzel a károsodás bekövetkezéséhez.

Fentiekre tekintettel nem fogadták el a földhivatal azon érvelését, amely szerint a bűncselekmény elháríthatatlan magatartásként okozott az alperes működésében rendellenességet. A perben feltárt

bizonyítékok nem támasztották alá azt a hivatkozását, amely szerint a tulajdoni lap kicserélése részéről elháríthatatlan volt.

A Legfelsőbb Bíróság jogelvi jelentőséggel leszögezte, hogy az elkövetők és a földhivatal egyetemleges kárfelelősségét megalapozó, egymással összefüggő magatartások egységét nem bontja meg az a tény, hogy a bűncselekményt is megvalósító, szándékos magatartáshoz a földhivatalnak csupán gondatlan magatartása társult.

II./ Belátási képesség – kóros elmeállapot, gyermekkor

A büntetőjog és polgári jog egyaránt mentesíti azt az elkövetőt, károkozót, akinek a beszámítási, belátási képessége hiányzik. A büntetőjogban használt beszámítási képesség¹⁰ fogalma két elemből áll: felismerési képessége a cselekmények következményeinek, és az akaratú képesség, amely a felismerési képesség birtokában lévő elkövető azon tulajdonsága, hogy a felismerés alapján ki tudja alakítani az akaratát és annak megfelelő magatartást tud tanúsítani. Ennek hiánya azonban büntethetőségi akadályt csak akkor képez, ha az kóros elmeműködéssel társul (ez lehet különösen: elmebetegség, gyengeelméjűség, szellemi leépülés, tudatzavar vagy személyiségzavar; ez a felsorolás nem taxatív).

A polgári jogban használt belátási képesség¹¹ fogalma annyiban különbözik a fenti büntetőjogi fogalomtól, hogy nem követeli meg az elmeműködés kóros állapotát ahhoz, hogy a károkozó mentesüljön a kártérítési kötelezettsége alól. Ennek oka elsősorban a büntetőjogi és polgári jogi felelősség eltérő funkciójában keresendő. A reparáció elvének megfelelően a károsult számára a jogalkotó biztosít egy lehetőséget, lehetővé teszi a felróhatóan eljáró gondozó mögöttes felelősségének megállapítását. Sőt, gondozó, vagy annak felróhatósága hiányában – ellentétben a büntetőjogi szabályokkal – kivételesen a károkozót is kötelezni lehet a kár részben vagy egészben való megtérítésére, feltéve, hogy az eset körülményei és a felek anyagi viszonyai ezt nyilvánvalóan indokoltá teszik.

A jogalkotó kizárja a 14 év alatti kiskorúak – gyermekkorú – bün-

tetőjogi felelősségre vonását¹², a Ptk. viszont ezzel ellentétben a belátási képességgel rendelkező kiskorú és a kötelességeit felróhatóan megszegő felügyeletre köteles gondozó egyetemleges kártérítési felelősségének megállapíthatóságát nem zárja ki. Meg kell jegyezni azonban, hogy a bírói gyakorlat által kialakított 12-14 éves kortól vélelmezett belátási képesség ellenére, annak megléte vagy hiánya független az életkortól.

Összegezve: kóros elmeállapot vagy gyermekkorúság miatt a büntetőjogilag felelősségre nem vonható személy helyett a polgári jog kártelepítési szabályai szerint a gondozót, vagy kivételesen magát a károkozót is kártérítésre lehet kötelezni.

IV. A FELELŐSSÉGI ELEMEL ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A./ Kár

a) A kár fogalma nem egységes a két jogterületen. A Btk. 137. § 5. pontja szerint a kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés, míg a vagyoni hátrány a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. Ezzel szemben a Ptk. különbséget tesz nem vagyoni kár¹³ és vagyoni kár között. Utóbbi fogalmát a 355. § (4) bekezdése határozza meg, amely szerint kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.

Természetesen a polgári jogi igény elbírálása során a kár polgári jogi fogalmát kell alkalmazni, azonban több olyan bűncselekmény van, amelynek tényállási eleme a kár vagy a vagyoni hátrány, amelynek hiánya kizárja bűncselekmény elkövetését. Ilyen például a csalás, hűtlen kezelés vagy a rongálás. A fogalmi különbözőségekből eredően előfordulhat olyan tényállás, amelyért a károkozó büntetőjogi felelősségét kár hiánya miatt nem lehet megállapítani, ennek ellenére viszont polgári jogi igényként vagy polgári peres úton elmaradt haszon vagy költségek címén igényt lehet támasztani.

Ilyen lehet például a csaló, aki mászt tévedésbe ejt és ennek a személynek „csak” elmaradt haszna keletkezik, feltéve, hogy a csalás kísérletének feltételei nem állnak fenn.

b) Temetési költség, mint kár

Kötelezhető-e a bűncselekmény következtében meghalt személy eltemettetésével, a síremlék emelésével és a gyász-szertartással felmerült költség viselésére az elkövető, vagy ezekért a hagyatéki tartozásokért a Ptk. 677. §¹⁴ és 679. §-nak (1) bekezdése¹⁵ értelmében az örökös felelős?

Ezek a polgári jogi rendelkezések a hagyatéki hitelezőkkel szemben szabályozzák az örökös felelősségét, de nem zárják ki azt, hogy az ilyen címen felmerült költségekért más személy tartozzon a polgári jog szabályai szerint felelősséggel. A károkozóval szemben ezt az örökös a Ptk. 339. § alapján érvényesítheti¹⁶.

c) Bűncselekmények csoportosítása kár alapján

Tekintettel arra, hogy a kár lehet vagyoni és nem vagyoni jellegű, a szóba jöhető bűncselekményeket jogi tárgy szempontjából célszerű két nagy csoportra osztani. Megkülönböztethetjük a vagyoni és a személy elleni bűncselekményeket. Egyéb körülmények mint például a többes elkövetés, okozati összefüggés a már kifejtett és kifejtésre kerülő Ptk. szabályok szerint nyernek értékelést.

Személyhez fűződő jogok megsértését jelentik különösen a Btk. XII. fejezet I. címében szabályozott az élet, a testi épség, az egészség elleni bűncselekmények [pl.: emberölés (166. §), testi sértés (170. §)], a III. cím alatt található szabadság és emberi méltóság elleni bűncselekmények [pl.: levéltitok megsértése (178. §), becsületsértés (180. §), rágalmozás (179. §)], a XIV. fejezet II. címén belül a nemi erkölcs elleni bűncselekmények [pl.: erőszakos közösülés (197. §), megrontás (201. §), szemérem elleni erőszak (198. §)]. A gyakorlatban legsűrűbben előforduló esetek, amelyek kártérítésre adnak lehetőséget, a Btk. XVIII. fejezetében szabályozott vagyon elleni bűncselekmények [lopás (316. §), csalás (318. §), sikkasztás (317. §), rongálás (324. §)...etc]. A Btk. XVIII. fejezetében elhelyezkedő közlekedési bűncselekmények [pl.: közúti baleset

okozása (187.§), járművezetés ittas vagy bódult állapotban (188.§)] a csoportosítási elv szerint tipikusan vegyes jellegűek, ugyanis azok egy része a testi épséget, egészséget károsítja, míg a másik része a járművek állapotát rongálja, értékét csökkenti.

B./ A károkozó

Tekintettel arra, hogy polgári jogi igényt kizárólag a terhelten szemben lehet érvényesíteni, a bűncselekménnyel okozott kár esetén a károkozó és a terhelten személye ugyanaz. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a büntetőeljárás terhe alatt álló személyen kívül más ellen polgári peres eljárásban kártérítési igényt érvényesítsen valaki (I.:III. rész D. pont). A „vádolt-károkozó” kóros elmeállapotának, gyermekkorúságának jelentőségét már a III. rész F. pontjában ismertettük.

C. / Felróhatóság – bűnösség

A bűnösség¹⁷ értékelésekor mindig a „tőle elvárhatóságot” kell vizsgálni, azt, hogy a meghatározott bűncselekmény elkövetésével vádolt konkrét személy hogyan járt el: szándékosan vagy gondatlanul¹⁸. Ezzel szemben a polgári jogi felelősség során a felróhatóságot kell értékelni, azt, hogy-úgy járt-e el a károkozó (és a károsult), ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az „általában” és „tőle elvárhatóság” különbözősége eredményezheti a két felelősségi forma elválását, figyelemmel az adott eset összes körülményére.

Az általában kitétel azt jelenti, hogy a törvény nem az egyéni adottságok értékelését tartja szem előtt, hanem az úgynevezett objektív zsinórmértéket. Az adott helyzetben kitétel pedig azt jelenti, hogy a törvény egyediesíti is a társadalmi mércét és azt vizsgálja, hogy az adott helyzetben a konkrét tényállás mellett mi tekintendő elvárhatónak.

A szándékosság a bűnösség egyik megnyilvánulási formája, melynek két alakzata van, az egyenes szándék (*dolus directus*) és az

esetőleges szándék (dolus eventualis). A szándékosság két alakzata közötti különbségtétel az érzelmi oldalról állapítható meg:

- egyenes szándék esetén az elkövető kívánja a következményeket, és ennek megfelelően a cselekményt akaratlagosan végrehajtja;
- esetőleges szándék esetén az elkövető a következményeket nem kívánja, de azokkal szemben közömbösen viselkedik, belenyugszik abba, hogy a következmények megvalósuljanak.

A gondatlanság a bűnösség másik megnyilvánulási formája, melynek szintén két alakzata van, a tudatos gondatlanság (luxuria) és a hanyagság (negligencia). A gondatlan magatartás csak akkor válik bűncselekménnyé, ha a Btk. különös része az adott törvényi tényállás gondatlan alakzatát is büntetni rendeli. Könnyelmű bizakodás akkor állapítható meg, ha az elkövető ezt valamilyen tényre alapozta. Hanyagság esetén az elkövetői oldalon a cselekmény előrelátása, mint tudati elem, és értelemszerűen a cselekményhez kapcsolódó érzelmi elem is hiányzik.

A tőle elvárhatóság tehát nem azonos az általában elvárhatósággal, azaz minden esetben figyelemmel kell lenni a terhelt fizikai és szellemi adottságaira, sajátos képességeire és esetleges szaktudására is. A tőle elvárhatóság az alanyi bűnösség eleme, és arra a kérdésre ad választ, hogy az elkövető a személyes képességeinél fogva képes volt-e az objektív gondossági kötelesség teljesítésére.

Fenti különbséget jól megvilágítja Eörsi Gyula példája – annak ellenére hogy ő az okozatosság címszó alatt tárgyalja –, amely szerint a baleset helyszínére érkező gépkocsi vezetője nem nyújt segítséget: *„Bűncselekményt elkövet, de kétséges, hogy polgári jogilag felelőssé tehető-e (pl. kötelezhető-e, hogy az áldozat bárom árváját 10-12 éven át tartsa el)”*¹⁹.

D./ Okozati összefüggés

A bűncselekmény és ennek elkövetéséből eredő kár közötti okozati összefüggés fennállása alapvető követelmény (büntetőjogi szempontból csak akkor, ha a kár a tényállás része). Az okozatossági teóriák részletes ismertetése nem célunk, ehelyett mindössze egy momentumot emelnénk ki.

A teljes kártérítés elve töretlenül érvényesül a polgári jogban. Ezzel szemben figyelemmel a korábban a IV. rész A. pont alatt írtakra, a büntető bíróság nem találja megállapíthatónak azt a költséget, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges. Ennek oka az lehet, hogy a bűncselekmény és az okozott költségek – mint kár között – az okozati összefüggést túl távolinak tartja büntetőjogi szempontból. Ezt támasztja alá a Legfelsőbb Bíróság BH 1984. 439. szám alatt közzétett határozata is, amely szerint a büntetőeljárásban nem érvényesíthető az a polgári jogi igény, amely nem közvetlenül a bűncselekmény folytán, hanem annak csupán távoli következményeként keletkezett.

„Az irányadó tényállás szerint az I. r. és a II. r. vádlott eltulajdonította a sértett vállalat tulajdonában levő és székházának udvarán tárolt 103.500,- forint értékű személygépkocsit. A gépkocsit két hónap elteltével, a büntetőeljárás során lefoglalták, és a sértett vállalatnak visszaadták, így a kár megtérült. A gépkocsi ellopása után a vállalat két esetben az IBUSZ-tól személygépkocsit bérelt, amelyért 29.609,- forint bérleti díjat fizetett ki. A Legfelsőbb Bíróság indokolása szerint a vállalatot ért kárt nem közvetlenül a vádlottak által elkövetett bűncselekmény okozta, nem a bűncselekmény folytán keletkezett, hanem annak csupán távoli következménye, mert a vádlottak által elkövetett bűncselekmény abban nyilvánult meg, hogy a 103.500,- forint értékű személygépkocsit eltulajdonítottak. A bűncselekménnyel okozott kár ezek szerint az összeg, amely megtérült azáltal, hogy a járművet az eljárás során lefoglalták és a vállalatnak visszaadták.”

Természetesen polgári jogi szempontból nem szűkíthető le a kár

fogalma kizárólag az értékcsökkenésre, ebben az esetben ugyanis figyelmen kívül maradnának azok a kiadások – esetleg elmaradt haszon – amely a gépkocsi ellopása után más gépkocsi bérbevételeivel jelentkeztek. Egyetértek azonban azzal, hogy a kár összegének ilyen mértékű felderítése a büntetőeljárás befejezését nagymértékben késleltetné, ezért a sértett az értékcsökkenésen felüli igényét külön polgári perben érvényesítheti²⁰.

E./ Jogellenesség, büntetbetség

A bírói gyakorlat szerint a károkozás – meghatározott esetek kivételével – mindig jogellenes. A társadalomra veszélyesség körében értékelt jogellenesség hiánya a büntetőjogban is büntetbetségi akadályt képez, azonban a büntetbetségi akadályok elméleti rendszere folytán érdemes vizsgálni a bűnösséget és az elvárhatóságot kizáró okokat is. Minderre tekintettel egy adott tényállás esetén azt kell vizsgálni, hogy létezik-e olyan körülmény, amely a felelősségre vonást kizárja akár polgári jogi, akár büntetőjogi szempontból. Értelemszerű, hogy a polgári jogon belüli jogellenesség hiánya kizárja a kártérítés követelésének lehetőségét. Kérdés az, hogy a büntetőjogi jogellenesség, bűnösség, elvárhatóság hiánya kizárja-e automatikusan a kárigény előterjesztésének lehetőségét. A helyes válasz megadásához az adott okokat külön-külön kell értékelni Ennek eredménye alapján két csoport különböztethető meg. Az első csoportot alkotják azok az esetek, amelyek hiánya kizárja a kártérítés lehetőségét. Ide tartozik például a jogos védelem, végszükség, becsületsértés esetén a valóság bizonyítása. A bűnösséget kizáró okok közül a kényszer, a fenyegetés, a hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére irányuló csoport önkéntes elhagyása is ide tartozik.

A másik csoportba tartoznak azok az esetek, amelyek nem zárják ki ex officio a kártérítés lehetőségét. Ide tartozik a gyermekkor, kóros elmeállapot, tévedés, mint bűnösséget kizáró okok; a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka, mint jogellenességet kizáró ok; és az elvárhatóságot kizáró hamis tanúzás meghatározott esete.²¹

F./ A károsult

a) Fő szabály szerint a károsult személye megegyezik a bűncselekmény sértettjének személyével. Előfordulhat azonban, hogy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben – büntetőjogi eszközökkel már nem értékelhetően – harmadik személy oldalán áll be hátrány. Ilyen például, amikor a személyhez fűződő jogok megsértése a sértett házastársára is kihatással van. Ennek vizsgálata nem mellőzhető. Akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az a polgári jogi felelősség általános szabályai szerint követelhet kártérítést. Kétségtelen, hogy a felperes önmagában a házastársát ért hátrányok miatt nem vagyoni kártérítési igényt nem érvényesíthet. Ekkor az igény érvényesítésére kizárólag személyesen a házastárs jogosult. Téves azonban az az álláspont, amely szerint a jogsértés miatt a házastárs életkörülményeinek kedvezőtlen alakulása a felperes kárigényénél egyáltalán nem értékelhető. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a felperest is hátrányosan érinti, ha a jogsértés elkövetése miatt a vele együtt élő házastársa egészségromlást, vagy egyéb hátrányokat szenved el.²²

b) Az állam, mint sértett

Az vitán felüli, hogy az államnak lehetősége van bűncselekmény elkövetésével okozott kár követelésére. vagyoni kár esetén a Be. 54. § (5) bekezdés, valamint az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról szóló 2002. évi LXV. törvény 2. § (7) bekezdése szerint az állami adóhatóság hatáskörébe tartozó adóval, vagy költségvetési támogatással kapcsolatban elkövetett bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránt az állam nevében a polgári jogi igény előterjesztésére az APEH területi szerve jogosult. Fenti rendelkezésekből is jól látható, hogy az állam károsult pozícióba elsősorban vagyoni érdekeinek sérelme esetén kerülhet. Érdekes kérdésként vetődik fel, hogy az államnak okozott kár esetén szóba jöhet-e a nem vagyoni kártérítés. A kérdést elvi síkon ketté kell választanunk. A Ptk. 28. § (1) bekezdése az állam jogi személyiségét kizárólag a vagyoni jogviszonyok körére korlátozza. Ebből adódóan a személyhez fűződő jogokkal az állam – mint elvont fogalom – nem rendelkezik. Ami a kérdés másik részét illeti, a (3) bekezdés szerint az állami,

önkormányzati, gazdasági, társadalmi és más egyéb szervezetek a rájuk vonatkozó jogszabályok szerint jogi személynek minősülnek és jogképességük kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. A Ptk. 75. § (2) bekezdése szerint a személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve ha a védelem – jellegénél fogva – csak a magán-személyeket illetheti meg. Több olyan személyhez fűződő jogot is ismerünk, ami nem kizárólag természetes személyekhez köthető, ilyen pl.: a névviseléshez való jog, jó hírnévhez való jog, levéltitok... stb. A kérdés azonban lássuk be teljesen teoretikus. Az, hogy jogelméleti szinten elképzelhető egy ilyen eset, vagy pontosabban fogalmazva elvi értelemben nem zárható ki annak előfordulása, még nem jelenti, hogy a gyakorlatban ezek meg is jelennének. Ennek elsődleges oka a személyhez fűződő jogok védelme által elérni kívánt jogalkotói cél. Könnyen belátható, hogy ezeket a tényállásokat nem elsősorban a magánszféra szereplői által az állami szervek ellen megvalósított jogsértések orvoslására találták ki, jellegük ettől eltérő. Személyhez fűződő jogokkal kapcsolatban az állam pozíciója sokkal inkább kötelezett, mint jogosult²³. Ezt támasztja alá az is, hogy az Alkotmánybíróság a 34/1992. (VI. 1.) határozatában és a 64/1991. (XII. 17.) határozatában (abortuszhatározat), az Alkotmány 8. § (1) bekezdésében az alapjogok biztosítása mellett az állam kötelességévé teszi az azokkal kapcsolatos értékek és élethelyzetek védelmét. Az Alkotmány ún. alapjogi fejezetében foglalt alapvető szabadságjogok magukba foglalják a polgári jogi személyiségi jogokat is. Ez az állami kötelezettség azonban nem merül ki abban, hogy az államnak tartózkodnia kell a jogok megsértésétől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről.

G./ Bizonyítás teher

A polgári jogi igény elbírálása esetén a magánfél eljárására a Be. 54.§ (7) bekezdés alapján a polgári eljárás szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy azok fenti törvénnyel, illetőleg a büntetőeljárás jellegével nem ellentétesek. A terhelt a magánféllel szemben követelést nem érvényesíthet, beszámítási kifogással nem élhet. Minderre te-

kintettel a bizonyítási teher megoszlására az általános szabályok vonatkoznak²⁴, független attól, hogy az igényt büntetőeljárásban vagy polgári peres eljárásban érvényesítik.

H./ A kamatfizetés kezdő időpontja

Az elkövetés időpontjának büntetőjogi, illetőleg polgári jogi szempontból egyaránt jelentősége van. A Ptk. 360. § (1) és (2) bekezdései szerint a károkozóra a késedelmes kötelezett szabályait kell alkalmazni, a késedelmi kamat iránti igény a kár bekövetkezésekor nyomban esedékes. Folytatólagos bűncselekmény²⁵ esetén némi bizonytalanság tapasztalható a késedelmi kamat kezdő időpontjának meghatározása során. A büntetőjogi következményeket illetően az utolsó részcselekmény megvalósulásának időpontja az irányadó. Polgári jogi szempontból három lehetőség jöhet számításba:

- a) a kamatot a részcselekmények időbeli középarányosában állapítjuk meg,
- b) kamatot az utolsó részcselekmény megvalósulásának időpontjától számítjuk,
- c) az egyes cselekményeket külön-külön vizsgálva külön-külön határozzuk meg a kamatkövetelés-kezdő időpontját.

Ha a középarányos megoldást választanánk, akkor ugyanazon bűncselekménynek két elkövetési időpontja lenne, ami nyilván nem lehetséges. A károsodás bekövetkeztének, s ezzel összefüggésben a kamatfizetési kötelezettség esedékességének időpontja legkorábban a bűncselekmény elkövetésének időpontja lehet. Ez utóbbin pedig a jelenlegi gyakorlat szerint – folytatólagos bűncselekmény esetén – az utolsó részcselekmény megvalósulásának az időpontját kell érteni.

Folytatólagosan elkövetett egy rendbeli lopás vétségeként minősül a vádlottnak az a cselekménye, hogy a távközlési vállalat által üzemeltetett, a város különböző részein levő telefonkészülékekből több ezer forintot tulajdonít el. Ebben az esetben a kialakult gyakorlat szerint az utolsó részcselekmény kifejtésétől lehet késedelmi kamatot követelni.

Álláspontunk szerint a fenti megoldás nem túl méltányos a károsultra nézve, még akkor sem, ha a folytatólagosság alapvetően rövid időközöket ír elő, ugyanis az első és az utolsó cselekmény közötti időintervallum vonatkozásában nincs korlátozás. Ezért számunkra elfogadhatóbbnak látszik a harmadik megoldás, amely a büntetőjogi folytatólagosság egységének ellenére az egyes károkozók, de elkülöníthető magatartásokat önállóan kezeli.

Természetesen a kereseti kérelemhez kötöttség a kamat megítélésének is korlátokat szab²⁶. A Pp. 215. §-a szerint²⁷ ugyanis a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen. Eszerint a bíróság a késedelmi kamatot nem ítélheti meg a károsodás bekövetkeztének időpontjától akkor, ha a károsult azt csak a keresetlevél beadásától kéri.

V. A FELMENTŐ ÍTÉLET

Éörsi Gyula „A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve” (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966; 230. old.) című művében bírói határozatok alapján már 1966-ban megállapította, hogy az a felmentő ítélet, amely a bűnösség hiányán alapul, nem zárja ki a polgári perben a vétkesség megállapítását, valamint a büntetőeljárás során alkalmazott büntetések aránya nem dönti el a polgári jogi kármegosztás arányát.

Kérdés az, hogy mekkora esélye van a kártérítési követelés érvényesítésének felmentő ítélet esetén.

Egységes válasz álláspontunk szerint nem adható, ugyanis a kérdés eldöntése attól függ, hogy milyen ok, okok miatt került sor a vádlott felmentésére. A Be. 331. § (1) és (3) bekezdései alapján a bíróság a vádlottat a vád alól felmenti, ha a vádlott bűnössége nem állapítható meg, és az eljárást nem szünteti meg, különösen bűncselekmény hiánya, a bűncselekmény bizonyítottságának hiánya, illetőleg a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető okok fennállása esetén. Főleg az utóbbi két csoport esetén (kizáró vagy megszüntető okok) lehet esély kárigény érvényesítésére. A korábban már tárgyalt gyermekkor vagy kóros elmeállapot esetén könnyen előfordulhat, hogy lehetőség van a Ptk. 347.§ alkalmazására. Ezzel szemben a

bűncselekmény vagy bizonyítottság hiánya már erősen megkérdőjelezi egy ilyen követelés sikerét. Bűncselekmény hiányát okozhatja a gondatlan elkövetés is, amennyiben az nem tényállási eleme a bűncselekménynek. Ebben az esetben természetesen helye lehet kártérítési követelésnek, esetleg szabálysértési alakzat megállapításának is. Amennyiben a büntetőbíróság megállapítja, hogy a bűncselekményt nem a terhelt követte el, úgy polgári jogi igény vele szemben nagyon nehezen érvényesíthető. Az általános szabályok szerint ugyanis a károkozónak kell bizonyítania a felróhatóság hiányát, míg a károsultnak többek között a károkozó személyét. Ebben az esetben viszont már a károkozó személyének bizonyítása akadályba ütközik, ugyanis az ellentétes lenne a büntető ügyben hozott felmentő határozattal oly módon, hogy az a károkozó bűnösségét jelentené, ez pedig ellentétesnek mutatkozik a Pp. 4. §-ban megjelenő jogalkotói szándékkal, igaz, pont fordítva.

Az esélyek latolgatásán kívül érdekes kérdésként vetődik fel, hogy a vádlott felmentése esetén a polgári keresetben jogcímként megjelölhető-e a bűncselekménnyel okozott kár, maga után vonva annak összes specialitását. A Legfelsőbb Bíróság BH 1998. 217. szám alatt közzétett határozatában erre egyértelmű választ ad: nem. Álláspontja szerint a felmentő ítélet meghozatala esetén a kár megtérítésére előterjesztett polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasítás helyett el kell utasítani, ez azonban nem zárja ki azt, hogy a magánfél más jogcímen, más ténybeli alaphól származó, de nem a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett igényt érvényesíthessen polgári bíróság előtt. Természetesen a polgári jogi szabályok nem írhatják felül a Btk. rendelkezéseit, ekképpen például a nem gyermekkorú elkövetőre nem állapíthatja meg, hogy bűncselekménnyel okozott kárt, ha az fogalmilag kizárt. Maradnak tehát az általános kártérítési szabályok. Ami pedig a tényállást illeti, l.: korábban, a bírói gyakorlat címszó alatt kifejtetteket.

VI. SPECIÁLIS FELELŐSSÉGI FORMÁK

A. /A házastárs felelőssége a másik házastárs bűncselekményével okozott kár megtérítéséért

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 30.§ (3) bekezdése szerint a másik házastárs felelőssége a házastárs által kötött ügyletért harmadik személlyel szemben a közös vagyomból reá eső rész erejéig áll fenn. A (4) bekezdés szerint a házastárs olyan tartozásáért, amely az előbbi rendelkezések szerint nem mindkét házastársat terheli, mind különvagyonával, mind a közös vagyomból reá eső résszel felel.

A bírói gyakorlat szerint a házastársak külön adósságát képezi a házastárs által elkövetett bűncselekmény, a szabálysértés miatt kiszabott pénzbüntetés, illetve pénzbírság. Más megítélés alá esik azonban az olyan adósság, amely a házastársi közös vagyont gyarapító tevékenységgel kapcsolatos. Ebből eredően nem minősül különadósságnak a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése akkor sem, ha a bűncselekménnyel szerzett haszon a közös vagyonba került, vagy azt a házastársak közösen éltek fel²⁸. Ilyen lehet például, ha a bűncselekménnyel szerzett haszon jelentős részét a közösen vásárolt személygépkocsi törlesztésére használták fel.

Ezen kívül, a külön adósságkénti minősítés körében a bírói gyakorlat jelentőséget tulajdonít még annak, hogy

a) az adott tartozás a házassági életközösség tartama alatt vagy annak kezdete előtt, illetőleg annak megszűnése után keletkezett-e, továbbá hogy

b) az kizárólag a közös, vagy a különvagyon tárgyát terheli-e, illetőleg

c) kizárólag a közös, vagy a különvagyonra vonatkozó rendelkezésekből adódik-e.

A gyakorlatban sűrűn előfordul, hogy házastársak kötnek egy – a bűncselekmény elkövetési időpontjánál korábbi napra – visszadátumozott házassági vagyoni jogi, vagy vagyonközösséget megszüntető szerződést. Utóbbiban természetesen utalnak arra, hogy közöttük az életközösség már korábban megszakadt. Ezek a szerződések a fent

említett feltételek szabályozásával kijátszhatják a házastárs felelősségére vonatkozó szabályokat.

Mindezek tükrében a károsultnak egyetlen lehetősége marad: hivatkozni a Ptk. 203. §-ának (1) bekezdésben foglalt ún. fedezetelvonó szerződés relatív, vele szemben fennálló hatálytalanságára. Amennyiben a szerződés tényleges megkötésének az időpontjában a házasság fennállott, a Ptk. 203. §-ának (2) bekezdésében megfogalmazott törvényes vélelem szól amellett, hogy a házastársak a szerződés megkötésekor rosszhiszeműen jártak el, a céljuk arra irányult, hogy a felperes igényének a kielégítési alapját részben vagy egészben elvonják.

B./ Vezető tisztségviselő által elkövetett bűncselekménnyel harmadik személynek okozott kár

A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény – továbbiakban Gt. – rendelkezései szerint²⁹ a társaság felelős azért a kárért, amelyet vezető tisztségviselője e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott. A jogalkotó szándéka egyértelmű: ne a vezető tisztségviselők feleljenek saját személyükben akkor, amikor a társaság érdekében járnak el. Az idézett jogszabályi rendelkezésben megbújó „e jogkörében eljárva” kifejezés azonban rendkívül nagy jelentőséggel bír. Másképp alakul a harmadik személy irányában fennálló felelősség, ha a vezető tisztségviselő nem a jogkörébe eső tevékenységével okoz kárt harmadik személynek.

A károsult sérelmére elkövetett bűncselekmény semmilyen esetben sem minősülhet a vezető tisztségviselő legális jogkörébe eső tevékenységnek. Ellenkező esetben a gazdasági társaság tevékenységi körei közé tartozhatna bűncselekmény elkövetésének az elősegítése is. Ezért a vezető tisztségviselő által elkövetett bűncselekményből eredő kár esetén nem a társaság felel harmadik személy felé és az ügyvezető nem hivatkozhat arra, hogy a harmadik személlyel szemben a társaság felel, mert az ügykörébe tartozó tevékenységet látott el. Ezen szabályokat alkalmazva találta megállapíthatónak a Legfelsőbb Bíróság az ingatlanközvetítéssel foglalkozó TS M. Kft. ügyvezetőjének felelősségét, aki az eladók

nevében vevőtől átvett vételárnak csak egy részét adta ki a tulajdonosoknak³⁰.

VII. BIZTOSÍTÁS

A Ptk. 536. § rendelkezései szerint a biztosítási szerződés alapján a biztosító meghatározott jövőbeni esemény (biztosítási esemény) bekövetkeztétől függően bizonyos összegnek megfizetésére vagy más szolgáltatás teljesítésére vállal kötelezettséget. Biztosítási eseménynek számít a károsító esemény, a halál bekövetkezése, testi sérülést, rokkantságot vagy halált okozó baleset, esetleg meghatározott életkor elérése, bár ez utóbbinak büntetőjogi vonzata nehezen elképzelhető. Bűncselekmény elkövetéséből eredő kár megtérülése szempontjából is jelentőséggel bírhat a károsult javára szóló vagy-onbiztosítás, a károkozó felelősségbiztosítása és a kedvezményezett javára szóló életbiztosítás is.

A vagy-onbiztosítási szerződések tipikus esetei közé tartozik a betöréses lopás (rablás) által okozott károk, gépjárművek töréskárai, vasúti-, közúti-, vízi-, légifuvarozás során keletkező károk, a biztosított akaratától független külső események. A gépjárműlopás esetére vonatkozó casco biztosítás is ebbe a körbe tartozik³¹. A biztosító mentesüléséhez csak annak bizonyítása vezet, hogy a biztosított, illetőleg a szerződő fél, vagy a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk, vagy meghatározott alkalmazottai, szervei által jogellenesen, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozta a megtérítendő kárt.

A felelősségbiztosításnál a biztosított jogellenes károkozó magatartása a biztosítási esemény. A biztosító tehát a károsult kárát a károkozó (biztosított) helyett téríti meg. A biztosító akkor is köteles a károsulttal szemben helytállni, ha a biztosított a kárt jogellenesen okozta [Ptk. 559. § (3) bek.]. A biztosítónak regressz igénye keletkezik bűncselekménnyel okozott kár esetén, ugyanis a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása esetén – a kötelező gépjármű felelősségbiztosítást kivéve – követelheti a kifizetett biztosítási összeg megtérítését. A biztosító ugyanazon

jogszabályok alapján áll helyt a károsulttal szemben, mint amelyek alapján a károkozó (biztosított) is felelős, így jogalapját tekintve a visszkereseti jogát is ugyanezen jogszabályok alapján gyakorolhatja.

Az életbiztosítás során a biztosító életkor betöltésére, vagy halál esetére vállal kötelezettséget vagyoni vagy más jellegű szolgáltatás teljesítésére. A biztosított halálát bűncselekmény is okozhatja, ez nem mentesíti önmagában a biztosítót a biztosítási összeg kifizetése alól. Mentésülését kizárólag a biztosítottnak a kedvezményezett szándékos magatartása következtében bekövetkezett halála okozza. Ebben az esetben a visszavásárlási összeg az örökösöket illeti meg, és a kedvezményezett abból nem részesülhet. A biztosító nem a visszavásárlási összeget, hanem a díjtartalékot köteles visszatéríteni, ha a biztosított szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye folytán, vagy azzal összefüggésben halt meg. Ebben az esetben a bűncselekményt maga a biztosított követi el, és ennek során, például jogos védelem vagy rendőri intézkedés következtében hal meg.

A balesetbiztosításra egyrészt az életbiztosításnál szabályozott rendelkezéseket, másrészt a vagyonbiztosítási szerződésekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A baleset fogalmát a jogalkotó nem határozza meg, az a szabályzatok szerint *„a biztosított akaratán kívül fellépő olyan külső bebatás, amely egy év időszakon belül a biztosított halálát, állandó rokkantságát vagy időleges munkaképtelenségét idézi elő.”*³² A biztosító mentesülésére, ha a szerződő fél halálát a biztosítási összegre jogosult okozta, az életbiztosítás szabályait kell alkalmazni.

Álláspontom szerint elengedhetetlen a fenti biztosítási rendelkezések csupán alapszintű, részletességet nélkülöző bemutatása, ugyanis mindegyik formája szorosan kapcsolódik a gyakorlatban megjelenő kérdésekhez, függetlenül attól, hogy szerződéses jogviszonyról van-e szó. Bűncselekmények elkövetésének jogi relevanciája a kár – biztosítón keresztül történő – megtérülésére elvitathatatlan. A vagyonbiztosításnál, a felelősségbiztosításnál és a balesetbiztosításnál a vonatkozó büntetőjogi tényállások magas

számából és előfordulásából önmagától adódik, de az életbiztosításnál a kedvezményezett kizárása esetén is megjelenik.

ÖSSZEFOGLALÁS

Nem vitás, hogy a bűncselekmény elkövetése során bekövetkezett kár megtérítéséért az elkövető alperessel szemben érvényesített kártérítési követelés jogalapját szinte 100%-osan megteremti egy marasztaló ítélet, azonban nem lehet megfosztani az alperest attól a lehetőségtől, hogy a károkozás körülményeire érzékeny polgári jogi szabályok szerint felelősségét enyhítse, vagy kizárja. Ugyanez igaz fordítva is, a felmentő ítélet önmagában nem zárhatja ki egy kártérítési kereset sikerét.

A bevezetőben feltett kérdésekkel kapcsolatban válaszaink az alábbiak:

A bűncselekménnyel okozott kár megtérítésének kötelezettsége alól mentesülhet az elkövető, vagy a kártérítési kötelezettség összecsúszásában mérséklődhet.

Ha a büntetőjogi felelősségét már jogerősen megállapították, ez nem jelenti automatikusan az okozott kár megtérítéséért fennálló kötelezettségét.

A mentesülést elsősorban a Ptk. által biztosított lehetőségek, másrészt a felróhatóság – bűnösség fogalmának eltérő tartalma biztosíthatja.

A kártérítési kötelezettség alóli mentesítés egyúttal nem jelenti a károkozó ártatlanságát.

IRODALOMJEGYZÉK

1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya
1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak
 segítéséről és az állami kárenyhítésről
2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
6/1986. (VI. 26.) IM rendelet a költségmentesség alkalmazásáról a
 bírószági eljárásban
Dr. Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve
 (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966)
Tokaji Géza – Nagy Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános része
 (Korona Kiadó, 2004)
Polgári Törvénykönyv magyarázata (JKK-Kerszöv Kiadó, 2001)
Ptk. Kommentár
2002. évi LXV. törvény az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról
34/1992. (VI. 1.) AB határozat
64/1991. (XII. 17.) AB határozat
PK 37. szám
PK 50. szám
BH 1996. 155. sz.
BH 2003. 457. sz.
EBH 2005. 1257. sz.
BH 1976. 25. sz.
BH 2001. 574. sz.
EBH 2000. 199. sz.
BH 1984. 439. sz.
BH 1998. 217. sz.
BH 2000. 456. sz.
BH 2000. 456. sz.
BH 2004. 408. sz.

JEGYZETEK

1 A büntetőjogi felelősség elsősorban az állammal szembeni felelősség, szankció érvényesítése az esetek túlnyomó többségében nem a sértettől, károsulttól függ, a szankció alkalmazása magában hordoz egyfajta „erkölcsi megbélyegzést” is, célja elsősorban represszív, preventív... stb. A polgári jogi felelősségre mindennek az ellenkezője igaz, a szankció elsődleges célja a reparáció.

2 BH 2004.178. sz.

3 BH 2003.457. sz.

4 A közigazgatási ügyben eljáró bíróságot a büntetőügyben hozott jogerős ítélet csak a bűnösség kérdésében köti. Annak azonban nincs akadálya, hogy a perben az adólevonási jog gyakorlásának jogszerűsége körében lefolytatott bizonyítás eredményeként eltérő tényállást állapítson meg.

5 Személyes tapasztalataink során sajnálattal állapítottuk meg, hogy a polgári peres bíróság inkább a könnyebb utat választja, elfogadva a büntetőügyben megállapított tényállást, a bizonyítást szinte az összegszerűsége korlátozva pl.: Szegedi Városi Bíróság P.22.449/2005

6 PK 36. sz.

7 Természetesen előfordulhat, hogy a beteget eszméletlen állapotban szállítják kórházba, ekként beleegyezésről nem lehet szó. Ilyen esetekben de lege artis, az adott szakma szabályai helyettesítik a sértett beleegyezését, annak alapján vizsgáljuk az eljáró egészségügyi dolgozó cselekményét.

8 Ptk. 343. §. „A jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozott kárt nem kell megtéríteni, ha a védekező az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl.”

9 Btk 29. § (1) „Nem büntethető, akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.”

(2) „Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét azért lépi túl, mert azt ijedtségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni.”

(3) „A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az

ijedtség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozza az elhárítás szükséges mértékének felismerésében.”

10 A Btk. 24. § (1) bekezdése alapján nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában – így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban vagy személyiségzavarban – követi el, amely képtelenné teszi a cselekmény következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

11 A Ptk. 347. § (1) bekezdése szerint akinek belátási képessége hiányzik vagy fogyatékos, felelősségre nem vonható.

12 A gyermekkorúval szemben ettől függetlenül bizonyos – nem büntetőjogi – intézkedések alkalmazhatóak. A gyermek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény számos intézkedés fogantatását teszi lehetővé.

13 A 34/1992. (VI. 1.) AB határozatban foglaltakra figyelemmel az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdés a) pontja hatályon kívül helyezte a Ptk. 354. §-át és a nem vagyoni kárt a Ptk. 355. § (1) bekezdésében és a (4) bekezdésében foglalt felsorolás között helyezte el. A korábbi megfogalmazást – „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.” – az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta. Nem vagyoni kártérítés jelenleg a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazható szankciónak számít, tartalmát a bírói gyakorlat folyamatosan tölti meg tartalommal. Jelenleg folyó polgári jogi reformunk befejezésével várhatóan sérelemdíjként vagy fájdalomdíjként aposztrofálva önálló, külön intézményként fog funkcionálni.

14 Ptk. 677. § (1) „Hagyatéki tartozások: a) az örökhagyó illó eltemetésének költségei; b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (ha-

- gyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei; c) az örökhagyó tartozásai; d) a kötelesrészben alapuló kötelezettségek; e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.”
- 15 Ptk. 679. § (1) „Az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznáival felel a hitelezőknek. Amennyiben a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, annyiban az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel.”
- 16 BH 1979. 181. sz.
- 17 A bűnösség felróható pszichés viszony az elkövető és a társadalomra veszélyes cselekménye, illetve következményei között. A bűnösség összetevői: megfelelő életkor, beszámítási képesség, szándékosság vagy gondatlanság és elvárhatóság. (A Magyar Büntetőjog Általános része Tokaji Géza – Nagy Ferenc; 164. old.).
- 18 Btk. 13. § szerint szándékosan követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.
- A 14. § szerint gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.
- 19 Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966; 31. old.)
- 20 Be. 335. § (1) „A polgári jogi igényt a bíróság az ítéletben lehetőleg érdemben bírálja el; annak helyt ad, vagy azt elutasítja. Ha ez jelentékenyen késleltetné az eljárás befejezését, valamint a vádlott felmentése esetén, vagy ha az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja, a bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja.”
- 21 Btk. 241. § (1) „Nem büntethető hamis tanúzásért
- a) aki a valóság feltárása esetén önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná,
- b) aki a vallomástételt egyéb okból megtagadhatja, de erre kihallgatása előtt nem figyelmeztették, vagy akinek a kihallgatása a törvénnyel foglalkozó kizárt.”
- 22 BH 2004.54. sz.
- 23 Természetesen nem vonatkozik ez a megállapítás az állami tulajdonú cégekre, ebben az esetben ugyanis az állam, mint a magánszféra személyeivel egyenrangú piaci szereplő lép színre.
- 24 A károsult bizonyítja a kárt, jogellenességet, okozati összefüggést, károkozó a felróhatóság hiányát
- 25 Folytatólagosan elkövetett bűncselekményt az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el [Btk. 12.§ (2) bek.].
- 26 PK 50. sz.
- 27 A döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen; ez a szabály a főkövetelés járulékaira (kamat, költség stb.) is kiterjed.
- 28 BH 2000.456. zs.
- 29 Gt. 30.§ (1) bek.
- 30 BH 2004. 408. sz.
- 31 BH 2002. 487. sz.: A biztosítóra terhesebb, 70-30%-os kármegosztás a gépkocsiban hagyott egyik kulcs és forgalmi engedély miatt.
- 32 Ptk. kommentár